

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง

เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์*

รองศาสตราจารย์ดร.ธานี วรรณภักดิ์**

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีผู้หญิงต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลกในรอบ 15 ปีที่ผ่านมาที่มีผู้ต้องขังหญิงต้องโทษจำคุกเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่ออาคารสถานที่และสภาพทางกายภาพของเรือนจำส่วนใหญ่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขังชายที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของเรือนจำมาโดยตลอดโดยเฉพาะเรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่งที่เป็นเรือนจำชายแต่เดิมจะมีการแบ่งเป็นแดนเล็ก ๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ความจุประมาณ 30-60 คนแต่ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้เพิ่มจำนวนสูงขึ้นทำให้สถานที่เดิมไม่สามารถรองรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอและก่อให้เกิดผลกระทบในการอบรมฟื้นฟูและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะแต่ก็ยังไม่เพียงพอ การที่ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกควบคุมตัวในสถานที่ที่มีความแออัดยัดเยียดและออกแบบมาเพื่อผู้ต้องขังชายทำให้เกิดปัญหาหลายประการโดยเฉพาะเรื่องอาคารสถานที่และสภาพทางกายภาพของเรือนจำ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และผู้ต้องขังที่ต้องเลี้ยงดูบุตรในเรือนจำการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิง การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว ตลอดจนการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงกระทำผิดหลังพ้นโทษให้กลับคืนสู่สังคม ซึ่งต่างจากผู้ต้องขังชายที่มีสถานที่จัดเป็นแดนการศึกษา แดนฝึกวิชาชีพโรงเลี้ยงอาหารและแดนกลางในการออกกำลังกายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้การอบรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังหญิงทำได้จำกัด จึงสมควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาอันเกิดแก่ผู้ต้องขังหญิง โดยให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการปฏิบัติที่ครบถ้วนสมบูรณ์และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษจำคุกและสิทธิขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างแท้

1. บทนำ

มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของประเทศไทยนั้น กรมราชทัณฑ์ได้คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนและแนวปฏิบัติสากลซึ่งพัฒนามาจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง(The Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners,

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

SMR) แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างจากผู้ต้องขังชาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการดูแลและปฏิบัติที่แตกต่างออกไป อันเป็นลักษณะและความต้องการอันจำเป็นเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งนับว่ายังต้องมีการพัฒนาอีกค่อนข้างมาก เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมและเป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล กล่าวโดยเฉพาะได้แก่เรื่องดังต่อไปนี้

1) ด้านสถานที่ที่ใช้ในการคุมขังผู้ต้องขังหญิง ตลอดจนสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ หรือโครงสร้างทางกายภาพ ของเรือนจำหรือทัณฑสถานที่ใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังหญิงซึ่งแม้จะปรากฏว่ามีกฎกระทรวงมหาดไทยกำหนดเป็นมาตรฐานไว้ว่า กำหนดว่า “ให้จัดแบ่งสถานที่ของเรือนจำออกเป็นส่วน ๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตแน่นอนแสดงส่วนแบ่งนั้น ๆ และจัดแยกผู้ต้องขัง แต่ละประเภทไว้ในส่วนต่าง ๆ ที่ได้จัดแบ่งขึ้นนั้น หากเรือนจำใด โดยสภาพการณ์ไม่อาจทำการดังกล่าวนี้ได้ก็ให้พยายามแยกควบคุม กักขัง ให้ใกล้เคียงกับที่ได้กล่าวไว้แล้ว” อันเป็นการสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งกำหนดไว้ใน ข้อ 8 ว่า “ผู้ต้องขังต่างประเภทกันพึงแยกคุมขังไว้คนละแห่งหรือคนละส่วนของทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงเพศอายุประวัติในทางอาชญากรรมเหตุผลในทางคดีและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น ดังนั้น (ก.) ผู้ต้องขังชายและหญิง พึงแยกไว้คนละทัณฑสถาน ทัณฑสถานแห่งใดใช้ควบคุมทั้งสองเพศแล้วไซ้ร้สถานที่ที่คุมขังหญิงพึงแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด” อันแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่ประสงค์จะให้มีการแยกการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและชายออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์มีทัณฑสถานสำหรับใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะแยกต่างหาก ตั้งอยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวนทั้งสิ้น 8 แห่ง นอกจากนั้นจะเป็นเรือนจำชายที่แบ่งแยกส่วนเป็นแดนหญิง แต่ด้วยปัญหาจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนมากและยังมีสถิติที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังหญิงในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา ที่มีผู้ต้องขังหญิงต้องโทษจำคุกเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่ออาคารสถานที่ และสภาพทางกายภาพของเรือนจำส่วนใหญ่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขังชาย ที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของเรือนจำมาโดยตลอด โดยจะมีการแบ่งเป็น แดนเล็ก ๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิงสามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้ประมาณ 30-60 คน แต่ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงในแต่ละแห่งได้เพิ่มสูงขึ้น ทำให้สถานที่ที่มีอยู่เดิมนั้นไม่สามารถรองรับปริมาณผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างเพียงพอ และก่อให้เกิดผลกระทบในการอบรมฟื้นฟูและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง แม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาไว้โดยเฉพาะแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และเนื่องจากผู้ต้องขังหญิงนั้นมีลักษณะทางกายภาพ การดำรงชีวิต ที่แตกต่างกับผู้ต้องขังชายค่อนข้างมาก การจะจัดที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้มีลักษณะเหมือนหรือคล้าย กันกับสถานที่เรือนจำของผู้ต้องขังชายนั้นย่อมมีความไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะ

ผู้ต้องขังหญิงมีปัญหาที่ละเอียดอ่อนกว่าผู้ต้องขังชายมาก เช่น การดูแลรักษาสุขอนามัยส่วนตัว การเข้าห้องน้ำในเรือนนอน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ตลอดจนผู้ต้องขังหญิงที่มีสุขภาพไม่ดี หากจะมีการจัดอาคารสถานที่เช่นเดียวกันกับเรือนจำชายย่อมเป็นการไม่เท่าเทียมเพราะไม่ตรงตามความต้องการและลักษณะทางกายภาพของผู้ต้องขังหญิงในการดำรงชีวิตปกติ และเมื่อไม่สามารถจะดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติย่อมส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจของผู้ต้องขังหญิงนั้นตามมา

ส่วนในต่างประเทศนั้นจากการศึกษาพบว่าประเทศอังกฤษนั้นจะมีเรือนจำหญิงที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล และมีเรือนจำเอกชนซึ่งแบ่งออกเป็น เรือนจำเอกชนหญิง และเรือนจำเอกชนที่ควบคุมผู้ต้องขังชาย และหญิง โดยแยกการควบคุมออกจากกันอย่างเด็ดขาด กล่าวคือ เรือนจำจะมีหน่วยควบคุมผู้ต้องขังหญิงหรือแดนหญิงที่ใช้ควบคุมเฉพาะผู้ต้องขังหญิง สภาพห้องขังภายในเรือนจำจะมีทั้งแบบห้องขังเดี่ยว ห้องขังคู่ ห้องขังรวม และห้องขังที่มีลักษณะเป็นบ้านสำหรับควบคุมผู้ต้องขัง ภายในห้องขังจะมีเตียงและเครื่องนอนให้ผู้ต้องขัง มีที่อาบน้ำ ล้างหน้า และโกส้อมในตัว และในทุกเรือนจำก็จะมีสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ มีโรงฝึกวิชาชีพ สถานพยาบาล ห้องสมุด รวมทั้งศูนย์การเรียนรู้และทักษะสำหรับผู้ต้องขังหญิง และมีร้านค้าภายในเรือนจำจัดไว้สำหรับผู้ต้องขังด้วย นอกจากนี้ภายในเรือนจำหญิงและเรือนจำที่มีแดนหญิงดังกล่าว จัดไว้โดยเฉพาะ ได้แก่ MotherandBabyUnits(MBUs) ซึ่งเป็นสถานบริบาลทารกและเป็นสถานที่ดูแลเด็กติดผู้ต้องขังและผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์โดยเฉพาะอีกด้วย ซึ่งสมควรนำมาเป็นแนวทางเพื่อปรับใช้แก่ระบบการบริหารจัดการเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดสถานที่ที่มีความเหมาะสม ซึ่งในกรณีที่มีข้อจำกัดในด้านสถานที่ ประเทศไทยใช้วิธีการจัดตั้งเรือนจำเอกชนหญิงเพื่อให้เอกชนเข้ามาช่วยดูแลสำหรับกรณีผู้ต้องขังหญิงบางประเภท อีกทั้งเรือนจำเอกชนที่เข้ามาบริหารจัดการได้จะต้องมีความพร้อมและจัดระบบเรือนจำได้มาตรฐานตามที่กำหนด ซึ่งจะเป็นการช่วยลดปัญหาในด้านความแออัดของอาคารสถานที่ไปได้อย่างมาก

2) ด้านการดูแลผู้ต้องขังตั้งครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังซึ่งนับเป็นปัญหาสำคัญและมีจำนวนไม่น้อยตามที่ได้กล่าวถึงด้วยข้อจำกัดด้านสถานที่และสภาพของเรือนจำทัณฑสถานที่ไม่สามารถขยายไปได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ต้องนอนรวมอยู่กับผู้ต้องขังหญิงทั่วไปในห้องรวมที่ค่อนข้างมีความแออัด การดูแลด้านอื่น ๆ ก็ยังไม่มีความพร้อมสำหรับผู้ต้องขังหญิงทั่วไปจึงเป็นการยากที่จะจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการดูแลที่ดีให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดหาอาหารและอาหารเสริมสำหรับผู้ต้องขังมีครรภ์ การตรวจครรภ์ การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ตลอดจนบุตรของผู้ต้องขังด้วย ซึ่งเรือนจำไม่สามารถที่จะจัดเรือนนอนแยกเฉพาะต่างหาก ออกจากผู้ต้องขังหญิงทั่วไปได้ อีกทั้งด้านความสะอาดและสุขลักษณะ สถานที่ อุปกรณ์

ข้าวของเครื่องใช้ ภาชนะและสิ่งจำเป็นต่าง ๆ สำหรับเด็ก ตลอดจนการดูแลสุขภาพอนามัยและการเจริญเติบโตของเด็ก ยังไม่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน

ส่วนในมาตรการในการดูแลผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมายบังคับโทษทางอาญามาตรา 76(2) ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า ในระหว่างการตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลสุขภาพทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ ในการคลอดบุตรหรือหลังการคลอดบุตร การดูแลสุขภาพทางการแพทย์ระหว่างตั้งครรภ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการตรวจการตั้งครรภ์รวมถึงการตรวจรักษาและการตรวจในห้องปฏิบัติการทางการแพทย์ และในประเทศอังกฤษผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์จะได้รับการดูแลเป็นพิเศษตั้งแต่การฝากครรภ์จนกระทั่งการดูแลและให้ความช่วยเหลือภายหลังคลอด จากศูนย์บริการดูแลสุขภาพของประเทศอังกฤษ (National Health Service - NHS) ซึ่งดำเนินการโดยโรงพยาบาลของรัฐ โดยก่อนคลอดบุตรทางเรือนจำจะจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์มีผู้ดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถขอความช่วยเหลือบุคคลรอบข้างได้ในกรณีฉุกเฉิน โดยจะมีเจ้าหน้าที่ผู้คุมที่ได้รับการฝึกอบรมและผ่านการทดสอบในการดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ไว้ประจำภายในเรือนจำเพื่อคอยทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์นั้นด้วย อีกทั้ง ไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการใด ๆ แก่ผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างตั้งครรภ์อันเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องขังตั้งครรภ์อย่างดี ส่วนเด็กที่ติดผู้ต้องขังนั้นเรือนจำประเทศอังกฤษจะมีสถานที่เฉพาะที่มีความเหมาะสมสำหรับเลี้ยงดูเด็กทารก เรียกว่า สถานบริบาลทารกสำหรับผู้ต้องขัง หรือ Mother and Baby Units และหลังจากเด็กจะต้องแยกออกจากมารดาไปสู่โลกภายนอกเรือนจำแล้ว ประเทศอังกฤษให้ความสำคัญอย่างมากในด้านการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กโดยมีการจัดทำแนวทางการปฏิบัติเมื่อแยกเด็กออกจากมารดา และมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ คือ กรมราชทัณฑ์และกรมเด็ก โรงเรียนและครอบครัว (Department of Children, Schools, and Families) โดยจัดทำโครงการ The Think Family Approach เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและวางแนวทางในการให้ความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กติดผู้ต้องขังโดยมี The National Offender Management Service (NOMS) เป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่างศูนย์ดูแลเด็ก (Children's Services) ในชุมชนกับสถานบริบาลทารกสำหรับผู้ต้องขัง (Mother and Baby Units - MBUs) นอกจากนี้ ยังมี Woman and Young People's Group ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนและกำหนดแนวนโยบายการบริหารจัดการภายในสถานบริบาลทารกสำหรับผู้ต้องขังด้วย ซึ่งย่อมจะทำให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแก่การดูแลผู้ต้องขังและเด็ก ทำให้เด็กนั้นเติบโตมาอย่างมีคุณภาพและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและมีความเหมาะสม ซึ่งประเทศไทยควรนำมาเป็นแบบในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังหญิง ที่เป็นบทบัญญัติกำหนดมาตรการทั่วไปในเรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังโดยรวมทั้งชายและหญิงแต่ผู้ต้องขังหญิงมีความละเอียดอ่อนและมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยตลอดจนสิ่งจำเป็นขั้น

พื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงที่แตกต่างและมากกว่าผู้ต้องขังชายแต่เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงส่วนมากถูกคุมขังไว้ในเรือนจำที่ออกแบบมาสำหรับผู้ต้องขังชาย การไม่ตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างของผู้ต้องขังหญิงทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ขาดแคลนหรือได้รับบริการหรือสวัสดิการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไปไม่เพียงพอ ซึ่งรวมถึงการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ เนื่องจากระบบการดูแลสุขภาพอนามัยและการดูแลสุขภาพที่ปฏิบัติอยู่ในเรือนจำได้รับการออกแบบเพื่อผู้ต้องขังชายและให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ต้องขังชาย เพราะเหตุที่ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ดังนั้น การมอบสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยเพศหญิง รวมตลอดถึงการรักษาพยาบาลทางนรีเวชวิทยา เช่น การตรวจหามะเร็งเต้านม จึงเป็นบริการที่หาได้ยากยิ่งในเรือนจำ

4) ด้านการให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังหญิงยังเป็นไปในระบบการให้บริการที่มุ่งเน้นไปที่ผู้ต้องขังชายเป็นหลักเพราะเป็นประชากรผู้ต้องขังส่วนใหญ่ผู้ต้องขังหญิงมักมีความจำเป็นในการได้รับการที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การตรวจสุขภาพและอนามัยเป็นพิเศษ เช่น การมีประจำเดือน วัยทอง หรือ สุขภาพทางเพศ ความต้องการเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิงนี้ จะต้องได้รับความเอาใจใส่จากพยาบาลและเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ซึ่งได้รับการฝึกฝนมาทางด้านสุขอนามัยสตรีเป็นการเฉพาะแต่ในปัจจุบันยังพบอุปสรรคหลายประการกล่าวคือ ความไม่พร้อมในการดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือไม่ได้รับบริการรักษาพยาบาลก่อนและหลังคลอด รวมทั้งการดูแลทารกไม่เพียงพอ ขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับการคลอดและการดูแลบุตร การเตรียมการแยกทารกแรกเกิดจากแม่หลังการคลอดมีน้อยมากหรือในบางเรือนจำก็อาจไม่มีการช่วยเหลือใด ๆ เลย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นแม่ถูกแยกจากบุตร เนื่องจากเรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่เฉพาะหรือสถานที่ส่วนตัวสำหรับให้เด็กเข้าเยี่ยมแม่ซึ่งถูกคุมขัง ทำให้แม่ที่ต้องขังต้องทนทุกข์ทรมานทางจิตใจ และยังมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่าเรือนจำของประเทศอังกฤษยังมีการจัดตั้งหน่วย WellWomanClinics เพื่อให้บริการแก่ผู้ต้องขังหญิง เป็นการเฉพาะด้าน เช่น การตรวจหามะเร็งเต้านม การตรวจภายใน เป็นต้น สำหรับกรณีผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำประเทศอังกฤษก็จะมีมาตรการในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ และมาตรการป้องกันโรครวมทั้งการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ ทั้งในด้านทันตกรรม จักษุกรรม และกายภาพบำบัด เป็นต้น ซึ่งมีความเป็นระบบและสามารถดูแลสุขภาพผู้ต้องขังหญิงได้อย่างทั่วไปถึงและมีประสิทธิภาพ

5) ด้านการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกเนื่องจากการที่มีเรือนจำหญิงจำนวนไม่มากทำให้ผู้ต้องขังหญิงบางคนจะต้องถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำหญิงที่มีความห่างไกลจากบ้านและครอบครัวตลอดจนญาติสนิทและคนรู้จักคุ้นเคยทำให้ยากต่อการมาพบหรือขอเยี่ยมและเมื่อมีโอกาสได้มาเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงกำหนดเวลาที่ให้เยี่ยมได้ก็มีเพียงระยะเวลาที่สั้นและยังมีขั้นตอนการขอพบที่ยุ่งยากเป็นสาเหตุที่ทำให้การติดต่อสื่อสารกับครอบครัวเป็นไปด้วยความยากลำบาก

ซึ่งหมายความว่าผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้จะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวในระหว่างต้องโทษจำคุกและเมื่อได้รับการปล่อยตัวก็มีความเสี่ยงที่บุคคลดังกล่าวจะถูกทอดทิ้งและตัดขาดจากครอบครัวซึ่งส่งผลร้ายต่อการดำเนินชีวิตนอกจากนี้มีการวางกฎระเบียบที่เข้มงวดและไม่อนุญาตให้มีการติดต่อกับโลกภายนอก หรือถูกควบคุมในเรื่องน้ำหนักสูง แทนที่จะเป็นเรือนจำความมั่นคงต่ำ ทั้ง ๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้นี้อาจเป็นผู้ที่ถูกจำแนกลักษณะว่าเป็นผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงต่ำ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหญิงที่ผิดพลาดนี้ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการต้องโทษจำคุกในทุก ๆ ด้าน รวมทั้ง อิศราภาพในการเคลื่อนไหว ความถี่ และประเภทของการติดต่อสื่อสารกับบุตรสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนบุคคลใกล้ชิดของผู้ต้องขังหญิงนั้น รวมถึงมีผลกระทบต่อโอกาสในการศึกษาและฝึกวิชาชีพที่อาจได้รับด้วยข้อบังคับที่ใช้บังคับอยู่จึงไม่มีความเหมาะสม

6) ด้านการควบคุมและอำนาจของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเนื่องจากเพศหญิงเป็นเพศที่มีลักษณะแตกต่างจากเพศชาย จึงมีสภาพปัญหาและความต้องการในเรื่องการดูแลที่แตกต่างจากการควบคุมผู้ต้องขังชาย ซึ่งการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในด้านการควบคุมก็ย่อมจะต้องมีแนวทางการดำเนินการในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปเพื่อให้มีความสอดคล้องกับการดูแลควบคุมผู้ต้องขังหญิงอีกทั้งประเทศไทยยังขาดมาตรการทางเลือกแทนการใช้โทษจำคุกในเรือนจำ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่สังคมในภาพรวมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมยังขาดการตระหนักถึงความจำเป็นในการที่จะต้องให้การดูแลผู้ต้องขังหญิงเป็นพิเศษ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านสถานที่ควบคุมและความแตกต่างทางกายภาพ ตลอดจนบทบาททางสังคมของหญิงและชาย โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์และผู้ต้องขังที่ต้องเลี้ยงดูบุตรในเรือนจำ ที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการปฏิบัติที่ต่ำกว่ามาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังชาย

2. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ของไทยเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับมานานมากแล้วสมควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบัน ประกอบกับสิทธิของผู้ต้องขังบางประการ ก็ไม่มีกฎหมายฉบับใดบัญญัติรับรองไว้ ปล่อยให้เพียงเรื่องของการปฏิบัติหรือระเบียบภายในเท่านั้น โดยขึ้นอยู่กับความพร้อมหรือข้อจำกัดต่าง ๆ ของแต่ละเรือนจำว่ามีความพร้อมที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงภายในเรือนจำนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด จึงทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำไม่ใส่ใจที่จะดำเนินการอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในส่วนผู้ต้องขังหญิง เด็กติดผู้ต้องขังหญิง โดยให้ความสำคัญกับการจัดหาอาคาร สถานที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีครรภ์ ตลอดจนการดูแลเด็กติดผู้ต้องขังที่ต้องอยู่ในเรือนจำกับมารดา โดยควรมีการแยกสถานที่อยู่ต่างหากจากผู้ต้องขังทั่วไปและมีสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ใช้สำหรับการเลี้ยงดูเด็ก พร้อมทั้งควรมีการจัดอบรมให้ความรู้โดยมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำในการเลี้ยงดูเด็ก และติดตามพัฒนาการของเด็ก ให้เหมาะสมตามช่วงอายุ นอกจากนี้อาจจัดให้มีการศึกษาดูงานใน

ประเทศที่มีความพร้อมในเรื่องการจัดการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังหญิงอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ในประเทศอังกฤษ เพื่อนำมาเป็นแนวทางพัฒนาปรับปรุงการกำหนดมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขังหญิงให้พัฒนามากยิ่งขึ้นด้วย

อย่างไรก็ดี นับเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างยิ่งที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ที่ได้ทรงริเริ่มโครงการ“กำลังใจ”เพื่อประทานความช่วยเหลือและพัฒนาแก่ผู้ต้องขังหญิงระหว่างการต้องโทษจำคุกและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยขยายไปตามเรือนจำและทัณฑสถานหญิงต่าง ๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังได้ทรงริเริ่มโครงการ ELFI หรือ Enhancing Lives of Female Inmates เพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นโครงการระดับนานาชาติที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงทั่วโลกที่ยังขาดแคลนอยู่ เนื่องจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของสหประชาชาติที่มีมาแต่เดิมนั้น ใช้มาแล้ว 50 ปีแล้ว จึงไม่เอื้อต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งไม่มีข้อกำหนดเฉพาะในการที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงได้ทรงผลักดันให้มีข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ ซึ่งต่อมาในที่สุด ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยที่ 65 ก็ได้ให้ความเห็นชอบ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุ้มครองสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders) หรือ The Bangkok Rules หรือ “ข้อกำหนดกรุงเทพ”ซึ่งเป็นการตั้งชื่อตามสถานที่ที่มีการจัดทำข้อกำหนดดังกล่าวขึ้น โดยมีข้อกำหนดทั้งหมด 70 ข้อ The Bangkok Rules นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะกำหนดบรรทัดฐานระหว่างประเทศในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำ โดยวางข้อกำหนดทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรือนจำโดยทั่วไปในการดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง นอกจากนี้ยังได้วางข้อกำหนดที่ใช้กับผู้ต้องขังลักษณะพิเศษ โดยมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงประเภทคดีต่าง ๆ เช่น ผู้ต้องขังหญิงหรือผู้ต้องขังที่เป็นชนกลุ่มน้อย กำหนดมาตรการที่มีใช้การคุ้มครองสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรง หรือมีปัจจัยทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมกับการถูกคุมขัง เช่น เยาวชนหญิง หรือผู้กระทำความผิดหญิงที่ตั้งครรภ์ไว้ด้วยทั้งนี้ก็เป็นแนวทางและแรงผลักดันให้มีการหันมาให้ความสนใจและปฏิรูปเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงเสียใหม่ โดยสามารถให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องขังหญิงได้ต้องตามมาตรฐานสากลต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง* คำชัย จงจักรพันธ์.
(ม.ป.ป.). *หลักนิติธรรม*.
- คำชัย จงจักรพันธ์. (2556, 21 กุมภาพันธ์). *หลักนิติธรรม ความหมาย สำคัญ และผลของการฝ่าฝืน* (คำกล่าวบรรยาย). ณ โรงแรมรามาร์คเดนมส์.
ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์.
- คณะกรรมการศึกษาด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ
สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์. (2552). *สารานุกรม
การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.
- คำวินิจฉัยตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส หมายเลข 93-334 DC ลงวันที่ 20 มกราคม 1994
(ราชกิจจานุเบกษา 26 มกราคม).
- คณิต ณ นคร. (2548). *นิติกรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คู่มือการจัดการละการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหญิง.
- เชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2548). *การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องขังในคดีอาญา* (รายงาน
ผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณัฐกิตต์ บุญจันทร์. (2550). *มาตรการทางกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาปัญหาการใช้
ใช้เครื่องพันธนาการต่อผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2553). *หลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัทชวนพิมพ์ 50.
- ธานี วรรณทร์. (2552). *การบังคับโทษในประเทศไทย: การบังคับโทษจำคุก* (วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- _____. (2553). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธีรรัตน์ สัมมา. (2546). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ ศึกษากรณีการลดวันต้องโทษจำคุก*.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2551). *หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝ่ายปกครอง*.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2550, มิถุนายน). “การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคน.”
บทบัญญัติ, 63(2). หน้า 34.
- ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส.

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479.

มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955

(The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For The Treatment Of Prisoners: SMR).

มาตรฐานขั้นต่ำองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.

รวินทร์ ชัยภักดิ์. (2555, ธันวาคม). “เมื่อกล่าวถึงหลักนิติธรรม.” *ข่าวเนติบัณฑิตยสภา*, 25. หน้า 20.

ระพีพรรณ วรรณกลัด. (2554). *การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณี การร้องทุกข์ของผู้ต้องขัง ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

สมรัตน์ เข้มศิริ. (2553). *กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์เกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขังภายนอกเรือนจำ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำแย่ คัดค้านความเป็นมนุษย์.

ภาษาต่างประเทศ

Book

Clemens Bartollas. (2002). *Invitation to Corrections*. Boston: USA. Allyn& Bacon.

Creighton, Simon, & Vicky King.(2000).*Prisoner and the Law*. 2nd Ed. London: Butterworths.

F. Desporteset F. Le Gunehec. (2003). *Droit penal general, 10e edition, Economica, no 1045*.

H.M.S.O. (1983).*Report of the Commission on Capital Punishment, Command Report 8432*, London.

Harry E.Barnes,&Negley K. (1959). *Teeters*. New Horizons in Criminology: Prentice Hall.

HM Prison Service & the Prison Reform Trust.

Prison Act 1952.

Prison Law 3ed.

See Joan Petersilia. (2003). *When Prisoners Come Home*. New York: Oxford.

Stephen Livingstone & Tim owen. (1993). *Prison law*.

The Bangkok Rules.

The Prison Rules 1999.

Wamsley, R. (2011). *World Female Imprisonment List* (2nd ed.). International Centre for
Prison Studies.